

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНИТЕ СЪВЕЩАНИЯ С АДМИНИСТРАТИВНИ РЪКОВОДИТЕЛИ И МАГИСТРАТИ ОТ АПЕЛАТИВНИТЕ РАЙОНИ В СТРАНАТА НА ТЕМА „АНАЛИЗ НА ПОВТАРЯЩИ СЕ ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ХОДА НА ДЕЛАТА С ОСОБЕН ОБЩЕСТВЕН ИНТЕРЕС”

В изпълнение на Графика на неотложните мерки и действия на правителството и органите на съдебната власт за изпълнение на показателите за напредък в областта на съдебната реформа, борбата с корупцията и организираната престъпност и съгласно правомощията си, Комисията по изпълнение мерките за организация работата по делата от особен обществен интерес в органите на съдебната власт (КИМОРДООИ) проведе през месец ноември 2011 г. съвещания с административните ръководители и магистрати от всички апелативни райони в страната. Тема на съвещанията бе “Анализ на повтарящи се проблеми, свързани с хода на делата с особен обществен интерес”.

КИМОРДООИ осъществява мониторинг на делата с особен обществен интерес от октомври 2008 г.. От тогава Комисията е представила пред ВСС пет аналитични доклади, които задълбочено разглеждат факторите, забяващи хода на наказателното производство. В следствие на направените анализи ВСС взе редица решения за организационни мерки, които вече са част от практиката в съдилищата и прокуратурите в страната. Независимо от липсата на законодателна инициатива, ВСС направи предложения за законодателни промени, като част от тях са вече факт с последните изменения на НПК.

В резултат на всичко това, както и на усилията и професионализма на магистратите в страната, голяма част от проблемите, свързани с движението на делата бяха успешно преодоленни. Ето защо на срещите с административни ръководители и магистрати от апелативните съдебни райони, които КИМОРДООИ проведе през ноември 2011 г. основно бяха обсъдени три въпроса, отнасящи се до неоснователното забавяне на делата. Те са предмет и на настоящия анализ.

1. Актуална оценка на практическото приложение на разпоредбата на чл. 94, ал 4 и 5 от НПК, отнасяща се до фигурата на резервния защитник в наказателния процес.

В изпълнение на решение на ВСС по протокол № 40 от 04.11.2011 г. КИМОРДООИ осъществява мониторинг по приложението на разпоредбата

на чл.94, ал. 4 и 5 от НПК по делата от особен обществен интерес. Във всички апелативни райони има конкретни, макар все още немногочислени, случаи, в които тази нова възможност в НПК е използвана. В практиката се очертават вече и някои проблеми при прилагането на този институт:

- В апелативен район – София има случай, в който прокурорът е поискал назначаване на резервен защитник, но съдът се е произнесъл като е приел, че самият подсъдим не е дал съгласие за това.

Коментарите на магистратите по време на срещите се обединиха около идеята, че ако се иска съгласието на подсъдимия за назначаване на резервен защитник, това обезмисля изобщо тази фигура в НПК.

- В апелативен район – Варна има случай, в който подсъдимият е поискал да направи отказ от резервен защитник, тъй като не бил сигурен, че ще му бъдат защитени правата. Съдът е приел, че не е налице основание за това искане за отвод на резервния защитник.

- По дело с висок обществен интерес в апелативен район – Варна двама резервни защитници са си направили отвод, а третият в хода на делото е подал молба на основание чл. 43, ал. 1 от Закона за адвокатурата да бъде оттеглен от делото.

Необходимо е да се предложи на адвокатските колегии при определяне на резервни защитници те да бъдат с подходящата за всеки случай квалификация.

- Отново в апелативен район – Варна е констатиран случай, при който резервните защитници започват да отсъстват, извинявайки се с ангажименти и по този начин се стига до отлагане на делата, когато и титулярите не присъстват.

Необходимо е да се регламентира изискване за постоянно присъствие на резервните защитници в залата от началото до края на процеса.

- В апелативен район – Пловдив по повод заплащането на резервен защитник по конкретно дело с особен обществен интерес е постъпило писмо от Националното бюро за правна помощ, в което е изразено схващането, че са налице условия за заплащане на адвокатско възнаграждение, само когато са налице данни производството да е отлагано по вина на подсъдимия или упълномощения от него адвокат без уважителни причини, както и че презастраховането от съда чрез назначаването на резервен защитник без да са налице предпоставки и условия, води до неоснователно изразходване на държавни средства. В резултат на това е отказано заплащането на възнаграждението на резервния защитник. В отговора си съдията-докладчик е посочил, че преценката на съда за наличието на предпоставка за назначаване на резервен защитник съставлява законово решение и изпълнение на отговорност, още повече, че съгласно разпоредбата на чл. 22 от НПК в

основен принцип на наказателния процес е въздигнат разглеждането и решаването на наказателни дела в „разумен срок“. Това решение не подлежи на външен контрол и намеса и не може да бъде окачествено като „презастраховане“. Що се касае до преценката на Бюрото за правна помощ дали са налице условия за заплащане на адвокатско възнаграждение за положения от резервния защитник труд и в какъв размер да бъде, съдът е посочил, че следва да се има предвид не само постъпилият отчет по конкретното дело, което е с фактическа и правна сложност, но и да се държи и сметка на нормата на чл. 94, ал. 6 от НПК, според която резервният защитник полага труд и изпълнява конституционните си права и задължения като се запознава с делото, прави необходимите извлечения и присъства при провеждане на процесуални действия с участието на обвиняемия. Другите права по чл. 99, ал. 1 упражнява по искане или със съгласие на обвиняемия, а без такова съгласие – когато защитата е задължителна и упълномощеният защитник, редовно призован, не се явява по неуважителни причини.

Магистратите, присъстващи на срещите изразиха категорично мнение, че никой орган няма право да преценява целесъобразността на акта на председателя на състава след като той е изцяло законосъобразен.

- Отново в апелативен район – Пловдив се разглежда дело, по което не се изпълнява определение на съдебен състав за назначаване на резервен защитник. В друг случай, отново там, от адвокатската колегия е поискано да се мотивира допълнително определението на съда. Според магистратите проблемът произтича от указания, дадени от Националното бюро за правна помощ от 04.05.2011 г. Позовавайки се на тях от адвокатската колегия са поискали от съда допълнително мотивиране, което искане измества преценката и компетентността въобще на органа, който има правото да назначи резервен защитник.

Подобно искане е недопустимо, според действащите съдии, прокурори и следователи в страната.

- В апелативен район – Бургас е възникнал проблем при назначаването на резервни защитници в досъдебната фаза. По шумно медийно дело с петима обвиняеми наблюдаващият прокурор е назначил резервни защитници на всеки един от тях, но постановленията му се обжалват и по този начин делото се забавя още в досъдебната си фаза. **Възниква въпросът, дали по отношение на назначаването на резервни защитници от прокурор важат общите правила за обжалване на постановленията и ако това е така, не се ли обезмисля този институт? Също така в НПК не е упоменато, дали съдът е длъжен да приеме прокурорското постановление и да назначи същият резервен защитник в съдебна фаза.**

Всички гореописани случаи, макар и единични, заслужават внимателно анализиране, защото са симптоматични. Предвид все още недостатъчно обширния емпиричен опит по прилагане на института на резервния защитник преодоляването на възникналите конкретни проблеми може да се окаже особено важно за утвърждаване в практиката на тази фигура. **Категоричната оценка на магистратите в цялата страна е, че използването на разпоредбата на чл. 94, ал. 4 и 5 на НПК е дало положителен резултат по конкретните дела. Еднозначно всички звена на съдебната власт отчитат силен дисциплиниращ ефект на фигурата на резервния защитник.**

2. Проблеми с болничните листове и медицинската документация.

През август 2010 г. министрите на здравеопазването и на правосъдието утвърдиха образец на медицинско удостоверение, което следва да бъде представяно пред разследващите органи и органите на съдебната власт. Този образец бе изпратен от Правната комисия на ВСС с указания до административните ръководители в съдебната система. При въвеждането му в практиката, обаче, възникнаха редица трудности, които КИМОРДООИ си постави за цел да проучи. Проучването ни установи, че е налице противоречива и неизчерпателна законова уредба по въпроса и по-специално между Наредбата за медицинската експертиза и Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи. Като съществен недостатък следва да се отбележи фактът, че никъде не е уреден въпросът с удостоверяване на отсъствията по болест на неосигурените лица. Изключително затормозяващо е и изискването медицинското удостоверение да се издава само от ЛКК и от центровете за спешна медицинска помощ, а не от личните лекари. В настоящия анализ няма да се спираме подробно върху чисто юридическата страна на затрудненията, свързани с прилагането на уредбата на медицинските удостоверения по чл. 18, ал. 2 от Наредбата за медицинската експертиза. Те са специално разработени от КИМОРДООИ в отделно становище на юридическия експертен сътрудник на Комисията по въпроса, което прилагаме към настоящия доклад.

Действащите магистрати от цялата страна се обединиха категорично около оценката, че тези медицински формуляри са крайно неудобни и трудно приложими. Оказва се, че те са и абсолютно непознати за общопрактикуващите лекари и практически не се използват. Според съдиите, прокурорите и следователите от всички апелативни райони старият режим, който изискваше в болничния лист да се

отбелязва, дали лицето може или не може да се яви в съдебното или досъдебното производство е много по-ефективен. Във връзка с това са предприети мерки и е изпратено писмо с искане за среща с представители на Министерството на здравеопазването и на Министерството на правосъдието. На срещата те ще бъдат запознати с мнението на практикуващите магистрати, че е целесъобразно да бъде възстановена нормата на чл. 18, ал.2 от Наредбата за медицинската експертиза на работоспособността, гласяща : ”При определен домашен амбулаторен или свободен режим осигуреният е длъжен да се явява пред разследващите органи и пред органите на съдебната власт през периода на разрешения отпуск поради временна неработоспособност, освен ако в графа "бележки" на болничния лист изрично е отбелязано, че заболяването на лицето не позволява явяването му пред разследващите органи и пред органите на съдебната власт.”

От отделни магистрати бе изразено и становището, че трябва да има специализиран орган, който да извършва медицинските прегледи на обвиняемите и подсъдимите с оглед прекратяване на злоупотребите със здравословното състояние и необоснованото отлагане на делата.

3. Проблеми с вещите лица и експертизите.

Този фактор продължава да е сред основните, които затормозяват наказателния процес. Преди всичко проблемът има финансов аспект. **Магистратите във всички апелативни райони считат, че бюджетът за експертизи е недостатъчен.** На много места вещите лица искат предварителен аванс или са недоволни от заплащането и поставят условия за повече пари.

Поради ограничения брой вещи лица възникват проблеми със сроковете на експертизите, тъй като определени специалисти са търсени навсякъде и са изключително натоварени. Такъв е проблемът с ДНК-експертизите и техническите експертизи, които изискват специална техника. ДНК-експертизи по дела се бавят между 6 месеца и една година. Във всички апелативни райони алармираха за проблеми със сроковете на експертизите, които се изготвят в Научно-изследователския институт по криминалистика и криминология. По данни на действащите магистрати в момента за експертизи, които се възлагат на НИКК за дела с висок обществен интерес се дава срок след половин година. В същото време за специална техника, всички експертизи по компютри и други подобни, оптималният срок е повече от година и половина. Заради забавата при изготвянето на тези експертизи съдебното производство се отлага и се

проточва значително във времето. Освен това, поради голямата си заетост, вещите лица от НИКК често представят бележки за служебна ангажираност, не се явяват многократно по дела и това чувствително затормозява хода на делата. По същата причина има проблеми и с вещите лица, изготвящи съдебно-счетоводните експертизи. Някои от магистратите се оплакаха и от недостатъчно доброто качество на психиатричните експертизи. Всички тези проблеми са особено остри в извънстоличните съдебни райони.

Възникват сериозни трудности и при използването на вещи лица по дела, които съдържат класифицирана информация. Изисква се те да имат допуск. Една такава процедура за получаване на допуск трае месеци и тези дела се бавят.

С оглед преодоляване забавянето на съдебните производства поради отсъствие на вещи лица, магистратите от страната предлагат законово да бъде уредена възможност в случаите на съставна експертиза /повече от едно вещо лице/, експертното заключение да бъде изслушвано и прието, без да е необходимо непременно явяване на всички вещи лица. Разбира се последното не трябва да лишава от възможност страните да поставят допълнителни въпроси към вещите лица, но тяхната основателност и допустимост следва да бъде преценявана от съда след изслушване на експертната. Към настоящия момент всяко неявяване на едно от многото вещи лица на практика дава възможност на защитата да иска и да получи отлагане на съдебното заседание.

Ходът на делата би се ускорил значително, ако в НПК се предвиди възможност вещите лица да бъдат разпитвани чрез видеоконферентна връзка не само, когато се намират в чужбина. Предложение за такава законодателна промяна, включваща възможност разпит чрез видеоконферентна връзка и на обвиняеми, подсъдими и свидетели в страната вече е било отправяно към министъра на правосъдието с решение на ВСС по протокол № 40 от 04.11.2010 г., но е останало без последствия.

4. Други проблеми, които затормозяват нормалния ход на делата с особен обществен интерес:

В рамките на проведените срещи действащите съдии, прокурори и следователи споделиха и други проблеми, свързани с движението на наказателните дела. Според тях по някои от делата не е особено добро качеството на досъдебното производство, което налага да се събират допълнително доказателства в съдебното следствие. В някои от

заседанията се представят нови доказателства от страните, независимо, че са им били известни още в рамките на досъдебното производство.

Във връзка с честите случаи на неявяване на защитник, поради служебна ангажираност, бяха изказани мнения, че е необходимо изрично да бъде уредено по нормативен път задължение на защитника да уведомява своевременно в определен кратък срок от време съда за своя ангажимент, така че да се даде възможност на съдебния състав да отложи делото извънсъдебно. Последното би довело до избягване неоснователното ангажиране на свидетели, вещи лица, съдебни заседатели, конвоиране на задържани лица и др.

В апелативен район Варна бе споделено безпокойство от зачестяващите случаи на арогантно поведение на защитници в съдебната зала, които дори понякога си позволяват да отправят обиди към прокурорите. Магистратите се обърнаха с молба към ВСС да сезира Висшия адвокатски съвет за поведението на адвокатите, което в е в разрез с Етичния кодекс на адвоката. **Членовете на КИМОРДООИ посъветваха в такива ситуации председателите на състави да използват твърдо инструментите, предвидени в НПК и да не допускат подобно поведение, което руши реда в залата и накърнява авторитета на съда.**

В заключение за пореден път трябва да се даде висока оценка на срещите на членове на ВСС с действащи магистрати от страната. Такива срещи са плодотворни, полезни и за двете страни и дават възможност да бъдат поставяни и решавани редица наболели въпроси, касаещи не само хода на производството, но и работата на съдебните органи въобще. Тази положителна практика дава своите добри резултати, отчетени и от Европейската комисия в доклада ѝ от 20 юли 2011 г. Тя беше наложена през последните 3 години от първия постоянно действащ ВСС и трябва да се утвърди като основна задача и задължителна дейност на този орган въобще.